

AnletsBladet

NR 2

APRIL 1999

Ordföranden har ordet

Många av er som läser detta känner nog mig ganska väl, då jag på hösten 1987 var en av initiativtagarna till bildandet av vår släktforskarförening och sedan under åren 1989-1995 var föreningens ordförande.

När jag gått igenom de senaste årens medlemsförteckningar har jag emellertid funnit att många av de äldre medlemmar, av vilka jag kände väl, inte längre kvarstår i föreningen. En del av dessa har ersatts av nya medlemmar, av vilka jag tyvärr inte känner så många, då jag under de senaste åren i stor utsträckning ägnat mig åt andra uppgifter än släktforskning. Samtidigt har jag konstaterat, att det totala antalet medlemmar i föreningen minskat med drygt tjugo personer.

I likhet med så många andra avgående ordförande i olika föreningar har jag valt att ingå i föreningens valberedning, ett uppdrag som kommit att visa sig omöjligt att fullgöra i och med att min efterträdare som ordförande, Kerstin Edman, även hon valt att avgå. Som ni alla känner till har detta lett till att man på allvar övervägt att lägga ner föreningen, något som i praktiken kräver en ändring av föreningens stadgar. Detta i ett läge då föreningens ekonomi är bättre än någonsin tidigare, bl.a beroende på ett frikostigt bidrag från StorStockholms Genealogiska Förening (SSGF) för vår förenings medverkan i förberedelserna och genomförandet av Släktforskarförbundets årsstämma och släktforskarlagarna i Stockholm hösten 1995. Skulle vår förening läggas ner tillfaller dess tillgångar Sveriges Släktforskarförbund.

Då jag anser att det skulle vara djupt beklagligt om vi skulle tvingas lägga ner föreningen, beslöt jag mig

Forts. på sid. 2

Saxat ur SvD 95-09-30

Bondsöner mest skrivkunniga

Avhandling ger ny bild av 1700-talet

■ Bondsöner var den samhällsgrupp som i särklass bäst behärskade skrivandets svåra konst i Sverige från sent 1700-tal och fram till mitten på 1800-talet då den svenska allmänna folkskolan inrättades.

Detta överraskande avslöjande gör humanistforskaren Daniel Lindmark på historiska institutionen vid Umeå Universitet i en doktorsavhandling.

Det var i spåren på jordbrukets kommersialisering som den nyrika och självmedvetna bondeklassen av såväl effektivitets- som prestigeskäl på egen bekostnad lät uppföra sockenskolor där sönerna fick lära sig att skriva efter dåtidens begrepp riktig svenska.

Skrivkunnigheten var nödvändig för att de skulle klara av den utåtriktade försäljningsverksamheten.

Hög status

-Förmågan att kunna skriva gav hög status och innebar att bönder i stor utsträckning gavs förtroendeposter som nämndemän och kyrkvårdar, berättar Lindmark.

Läskunnigheten var redan i slutet på 1700-talet tack vare kyrkliga riksfattande kampanjer nära 100-procentig, medan det bara var högst en på tio som kunde skriva hjälpligt.

-Avhandlingen har rubriken "Uppfostran, undervisning, upplysning - linjer i svensk folkundervisning före folkskolan" och skildrar ingående

den svenska folkundervisningens förändring från 1600-talets slut och fram till folkskolans tillkomst.

- Två idétraditioner, en kyrklig och en mer världsligt präglad åsiktsriktning, förenades i ansträngningen att gemensamt skapa kunniga och moraliskt förbättrade människor till gagn för hela samhällsmaskineriet, säger Lindmark.

Unik dokumentation

Kyrkan var enligt Lindmark intresserad av att läskunnigheten ökade för att möjliggöra studier av bibel och katekes.

De mer profana företrädarna ville satsa på en brett upplagd folkkupplysningskampanj med målet att skapa en blandning av kunnande, riktig moral, disciplin och samhällsnyttiga medborgare.

Lindmark anser att de obligatoriska husförhören och de så kallade hustavlorna starkt bidrog till att öka läskunnigheten. Husförhörlängderna har också gett Sverige en unik dokumentation om läskunnighetens utveckling.

Däremot har tillämpliga säkra källor saknats när det gäller analyser av skrivförmågans utbredning.

Lindmark anser dock att han med en varierad uppsättning källmaterial lyckats kartlägga skrivkunnighetens utbredning och funktion före folkskolans inrättande. □

för att kandidera till ordförande-posten under innevarande år. Jag tror uppriktigt att en av anledningarna till svårigheten att finna personer villiga att åta sig poster i styrelsen är att vi känner varandra för dåligt. Jag avser därför att ta upp förslag till att lösa denna fråga vid vårt nästa föreningsmöte.

Carl-Gustaf

FöreningsInfo

BOTVIDSBYGDENS
SLÄKTFORSKARFÖRENING

Föreningens adress

Botvidsbygdens Släktforskarförening
c/o Hans Stedfeldt, Solbacksvägen 19
147 41 Tumba. Tel: 08-530 364 77

Styrelsen (riktnr. 08)

Ordf. Carl Gustaf Lilje, tfn 530 31854
Sekr. Hans Stedfeldt, tfn 530 36477
E-post: hans@stedfeldt.pp.se

Kassör. Gunnar Lindström, tfn 7780849
Ledamot. Anita Karlsson, tfn 530 33310
Ledamot. Bertil Nilsson, tfn 531 71833
Suppl. Birgitta Rök, tfn 531 74031
Suppl. Arne Svensson, tfn 531 83659

AnletsBladet

Ansv. utg. Hans Stedfeldt, tfn 530 36477
E-post: hans@stedfeldt.pp.se
Red. Arne Mattsson, tfn 530 37116
E-post: arkarma.mattsson@swipnet.se

Avgifter

Medlemsavgift 1999: 100:-
Familjemedlem: 50:-
Postgiro: 419 06 23-1

Om du flyttar...

Anmäl din nya adress till:
Gunnar Lindström, tfn 7780849

Studiebesöket på KB

Det planerade studiebesöket på Kungliga Biblioteket blev ej av beroende på att Kungliga Biblioteket ej kan ta emot ytterligare studiegrupper i vår.

Den svenska torpepoken är unik och värd ett eget register

av Ivar Högström

Hembygdsrörelsen har under många år verkat för att få till stånd en registrering av torp och torplämningar, för att på så sätt fånga in en mycket viktig och betydelsefull del av svensk kulturhistoria.

Vad säger kulturminneslagen

Kulturminneslagens andra kapitel första paragrafen anger att lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna är fasta fornlämningar. Andra kapitlet första paragrafen femte stycket anger att lämningar av bostäder, boplatser och arbetsplatser, lämningar efter arbetsliv och näringsfång skall betraktas som fornminnen. En stor del av den bevarade delen av torpkulturen faller därigenom inom begreppet fornminnen som bör registreras och dokumenteras. Eftersom torpepoken spelat en central roll vid uppbyggnaden av det svenska samhället och många mycket gamla torp fortfarande användes på olika sätt anser jag att en registrering bör ske utan hänsyn till begreppet "varaktigt övergivna".

Hembygdsrörelsen aktiv

Hembygdsrörelsens representanter har vid olika tillfällen under många år diskuterat möjligheterna att åstadkomma en så heltäckande registrering som möjligt av de olika torpepokerna från medeltiden fram till mitten på 1900-talet. Eftersom det i mitten på 1800-talet fanns ca 100.000 torp i landet så förstår alla att detta kan bli ett omfattande arbete. Men med dagens avancerade tekniska möjligheter går det säkert att finna en framkomlig väg så att i varje fall merparten kan registreras och dokumenteras.

Betydelsefull torpkonferens

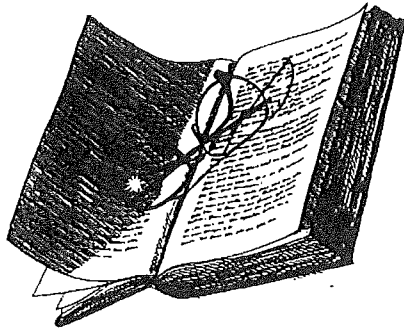
Stockholms läns hembygdsförbund arrangerade tillsammans med riksförbundet och RAÄ (Riksantikvarieämbetet) en heldagskonferens på Skansen 1994 om möjligheterna att få till stånd en mer omfattande registrering av torpkulturen. Från RAÄ medverkade den för torpregristeringen ansvarige tjänstemannen samt två andra sakkunniga tjänstemän, vidare medverkade länsantikvarien och länsmuseumchefen för Stockholms län samt en sakkunnig intendent

från Nordiska Museet m.fl. Intresset för konferensen var så stort att vi blev nödsakade att tacka nej till många intresserade av utrymmeskäl. Alla deltagare var överens om att konferensen var viktig och borde kunna ligga till grund för en utredning av möjligheterna till en mer omfattande registrering av torpbebyggelsen. Från hembygdsrörelsens sida har hembygdsföreningarna runt om i landet genomfört lokala torpinventeringar och dokumentationer. Stockholms läns hembygdsförbund har genomfört en enkätförfrågan om vad hembygdsföreningarna vill ha för uppgifter i ett torpregister. Där emot saknar vi ännu en uppföljning av torpkonferensen från RAÄ:s sida, samt initiativ från ämbetet hur frågan skall kunna föras framåt.

Kulturmiljövårdens bebyggelseregister

Sedan RAÄ påbörjade arbetet som nu lett fram till utformandet av det digitala informationssystemet "Kulturmiljövårdens bebyggelseregister" har jag haft flera underhandskontakter med berörda tjänstemän. Därvid har jag fått uppfattningen att det skulle vara möjligt att införa ett speciellt torpregister i ovannämnda bebyggelseregister. Men några initiativ från RAÄ har ännu inte tagits. Nu har RAÄ färdigställt en inventeringshandbok och en beskrivning över bebyggelseregistret och registret börjar försöksanvändas i Gävleborgs län. Vad jag förstår kommer länsstyrelserna, länsmuseumerna och kommunerna att bli de stora användarna av registret. Här borde RAÄ kunna utforma ett underlag och en rekommendation till dessa myndigheter att införa ett register över torpbebyggelsen. Jag är medveten om att detta register inte ensamt kan bli heltäckande då t.ex torpgrunder finns registrerade i fornminnesregistret. Men en framtida samordning av registren borde väl vara möjlig med dagens och morgondagens resurser.

Källa: Stockholms läns hembygdsförbunds tidning, LEDUNGEN 1/99

STUDIEBESÖK I ARNINGE

Onsdagen den 17 februari mellan kl 16-19.30 arrangerade BSF ett studiebesök för medlemmar vid Riksarkivets nya forskarsal i Arninge.

För gemensam biläkning samlades 10 medlemmar vid Vuxenskolas lokaler i Tumba. Ytterligare några medlemmar tillstötte i Arninge. Väl framme i Arninge fann vi att det inte är så lätt att hitta till Riksarkivets anläggning. Inga skyltar talar om var den ligger, väl gömd i utkanten av ett småindustriområde som den är. Till slut, efter att ha kört några varv runt i Arninge hittade vi rätt.

Besöket började med en kort information om de regler som gäller för att få använda utrustningen i forskarsalen, om var man finner önskat material samt om den tidsbegränsning, 3½ timme, som gäller för användning av läsapparaterna, då personer står i kö för att få tillgång till en läsapparat.

I forskarsalen finns 48 läsapparater samt bord med ett 15-tal forskarplatser för dem som vill studera böcker i original. I Arninge finns även ett referensbibliotek för släktforskare.

Lokalerna är ljusa och rymliga och allt är trevligt och välordnat. Strax invid entrén finns en cafeteria, där man kan köpa bröd, kaffe m.m. ur en automat, men även äta medhavd matsäck.

Tiden fram till 19.30 gick alltför fort, men vi hann i alla fall lära känna lokalerna och lära oss hitta bland mikrokort och annat material. Förhoppningsvis hittade en del av oss också några nya släktingar innan besöket avslutades.

Vill man åka kommunalt till Arninge tar man T-banan till Danderyds sjukhus eller till Mörby C och därför buss 629 till hållplatsen Måttbandsvägen i Arninge. Hållplatsen är strax efter Arninge centrum och adressen till Riksarkivet är:

Mätslingan 17-19, 187 66 Täby,
tfn 08-446 38 90.

Hans Stedfeldt

Årsmötet 1999

Den 17 mars hölls årets årsmöte, som hade samlat ett 25-tal medlemmar. Gunnar Lindström valdes till ordförande för mötet. För att råda bot på föreningens ordförandeproblem hade Carl-Gustaf Lilje erbjudit sig att på nytt ta på sig ordförandeposten för BSF. Han blev också vald (ett år) och räddade därmed tills vidare BSF från ett årslångt problem. Läs mer om Carl-Gustafs insatser för föreningen under "Ordföranden har ordet". Ny i styrelsen är också Arne Svensson, som ersätter Lennart Lundberg. Lennart avtackades efter 10 års troget arbete för BSF. Den nya styrelsen redovisas på sidan två. Två stadgeändringar beslutades.

Den viktigaste förändringen gäller § 11, som skall ha följande lydelse: "Vid fråga om föreningens upplösning skall beslut härom fattas på ett extra möte och närmast följande årsmöte, varvid minst 3/4 av de närvarande medlemmarna - vid vardera mötet - skall biträda förslaget. Föreningens tillgångar skall vid upplösning tillfalla Sveriges Släktforskarförbund".

Före årsmötet höll Marianne Falkenströmer föredrag om hur man sammanställer en släktbok. Föredraget blev mycket uppskattat och många frågor ställdes av de ca 40 personer som lyssnade. Före årsmötet serverades kaffe. □

Bor lyckan i Smedstorp?

Den 14:e oktober 1991 begav jag mej till Smedstorp för att gratulera Anna Ersdotter som fyllde 200 år! Torpet, som nu fungerar som sommarstuga ligger ett stenkast från en sjö med granskogen på den ena sidan och en sluttning med ståtliga enar på den andra. Några sommartorpare syntes inte till - hösten var ju på god väg. Allt var tyst och stilla.

Jag knackade på dörren samtidigt som jag tänkte: "Nu Anna Ersdotter får du födelsedagsfrämmande". I nästa sekund hörde jag något "oväsen" borta i enbacken. När jag tittade ditåt lyfte två svarta fåglar från marken, flög över torpet med "susande" vingar och försvann bakom granskogen. Det kändes onekligen som en hälsning från Anna och Erik som bott och verkat där i nästan sextio år av sina liv.

I 1700- och 1800-talens torpstugor möter vi en stor barndödlighet. I mitten på 1700-talet dog (enl. SCB) på 1000 levande födda barn 204,6 under första levnadsåret. I början på 1800-talet 198,7. 1997 års siffra var 3,6. Men inberäknar man övriga barn som ej uppnådde vuxen ålder måste siffrorna stiga betydligt. En dödsorsak som ofta förekom hos småbarn var slag (hjärtsprång). Grundorsaken till slag var troligen fel vård och dålig föda. Förmodligen behövde barnet bröstmjölkslägg, grönsakspuré och fruktdryck från ICA, men allt som fanns var lite grått mjöl i en bunge, (och ute snöstorm, ishinna på vattenhinken och sur

ved!) Är det inte mer förvånansvärt att så många överlevde?

När jag i husförhörslängden följde Anna och Eriks levnad i Smedstorp, slog det mej att där dog inga barn. Efter lite utvidgat forskande, 1793-1900, blir faktum att under den tiden, inalles 107 år, dog inte något barn i den torpstugan. Kanske det aldrig någonsin har hänt. Vad ska man tro - om inte att sjok av lyckan fastnat på en spik i Smedstorp! Det främsta med detta "pladder" är att uppmana alla medlemmar att dela med sej lite av sin forskning. Lyft fram en person eller någon händelse. Jag skulle tro att det finns både smått och gott i era gömmor. Var och en berättar efter sin "näbb", något roligt eller kanske något sorgligt. Materialet måste vara outtömligt.

Birgitta Rök

PS Smedstorp ligger i Södermanland Gryts "socken" och heter numera Lerviken. □

Skicka ditt alster till: Botvidsbygdens Släktforskarförening (se inforutan).

Kurs i gamla handstilar

Med Folke Pettersson som kursledare startade kursen i gamla handstilar den 24 februari i Vuxenskolan. Intresset var större än väntat och 15 personer deltar i kursen. Som kursbok används Henrik Anderös "Läsebok för släktforskare". Kursen skall pågå till slutet av april.

ANGELÄGET

Riksstämman 1999

Släktforskar dagarna 1999 kommer att äga rum på Arkivcentrum i Karlstad den 18-19 september. Riksstämman hålls den 18 september på eftermiddagen.

Årets släktforskar dagar avses även få ett nordiskt inslag. Vissa föreläsningar som hålls parallellt med ordinarie "svenskinriktade" föredrag kommer att ha ett nordiskt tema. Dels blir det fyra föredrag om forskning i de nordiska länderna, dels specialföredrag, t.ex. Bernadotter i Norden, svedjefinnar m.m. Släktforskare från våra nordiska grannländer kommer att inbjudas delta. Förberedelser pågår. Det finns alltså möjligheter för föreningarna att presentera sig och sin verksamhet för en bredare publik än vanligt.

Det finns, som arrangörerna framhåller, goda skäl till att släktforskarna samlas i Karlstad, t.ex.

- ett nytt Arkivcentrum,
- ett nytt Länsmuseum,
- Värmlandsarkiv har blivit landsarkiv för Värmland,
- Folkbrörelsernas arkiv för Värmland fyller 50 år.

Vadstena landsarkiv

Vadstena landsarkiv fyller i år 100 år. Arkivet började sin verksamhet den 1 oktober 1899, men till att börja med var arkivets stab begränsad. Faktum är att endast en person var anställd, nämligen den icke helt obekante Victor Örnberg. Innan arkivet fick ändamålsenliga lokaler skötte arkivarie Örnberg verksamheten från sitt eget hem i Vadstena. Intressant är även att hela landsarkivsväsendet därmed fyller 100 år, ty Vadstena är vårt äldsta landsarkiv.

Den 1 oktober i år blir det således festligt. En ceremoni kommer att avhållas på arkivet och på kvällen blir det bankett på klostret, berättar Sven Malmberg, 1:e arkivarie vid landsarkivet. I samband med jubiléet hålls även årets Nordiska Landsantikvariemöte i Vadstena.

Jubiléet uppmärksammas också med en utställning om arkivet och dess verksamhet under seklet. Dessutom, blir det en bok som kommer ut inom till högtidsdagen i höst.

Sveriges Dödbok för 1700-talet

Sedan ett antal år pågår många registreringsprojekt ute i landet hos föreningar eller enskilda entusiaster. Vi har inom förbundet diskuterat möjligheterna att presentera en större mängd register i samma forum. Där skulle en "Sveriges Dödbok för 1700-talet" kunna vara ett första försök. Tanken skulle då vara att samla in material som dataregistrerats rörande dödböcker för den angivna tiden, d.v.s. 1700 1/1 - 1799 31/12, och sedan betala en summa som tack för hjälpen till den person eller förening som utfört arbetet. Delta-gande är naturligtvis helt frivilligt men en ersättning på i storleksordningen 10 öre/post ska diskuteras. För varje post ska det då också framgå vem som utfört arbetet. För presentationen av slutresultatet ska vi sedan ta fram ett sökprogram och sälja som CD ungefär som Sveriges Dödbok 1968-1996.

Vi vill nu på det här viset få synpunkter från föreningarna, vilka som vill delta och vilka som eventuellt har material men inte vill släppa det ifrån sig. Via vårt register-register har vi en ganska klar bild av vad som finns i fråga om register men en förutsättning är ju också att vi kan ta del av det på detta sätt. För att projektet ska bli framgångsrikt bör en relativt hög procent av befintliga register ingå. Det kan senare även bli aktuellt med ett motsvarande register för vigselböcker.

Nytt i försäljnings-sortimentet

- Cserhalmi, Niklas. Fårad mark. *Handbok för tolkning av historiska kartor och landskap*. Utg. av Sv. Hembygdsförbund, 176 sid. illustr. häft. 1997. (240:-) 190:-/st.

- Svenska Ortnamn, CD-rom med över 400.000 ort- och natur- och bebyggelsenamn ur Lantmäteriverkets databaser. För PC, Windows 3.1*, 32000 färger. (495) 395:-/st.

TILL SALU

Rullfilmsprojektor 35mm.
Är du intresserad? Kontakta: Carl Gustaf Lilje Tel: 08-530 318 54

Några web-adresser

att prova:

Arkivcentrum Örebro län:

<http://www.arkivcentrum.t.se/>

Folkbrörelsernas Arkivförbund:

<http://www.arkivcentrum.t.se/fa/fa.htm>

Söderskivans hemsida:

http://www.foretagsminnen.se/_private/Söder/söder.htm

Sveriges församlingar genom tiderna:

http://www.rsv.se/folkbokf/sveriges_forsamlingar/

Karlskronas historia:

<http://www.karlskronalive.com/historia/ett.html>

Skånelands historia:

<http://home1.swipnet.se/~w-19792/>

Amerikanska dödsnotiser ur tidn:

<http://www.rootsweb.com/~obituary/>

Kartor över USA 1895:

<http://www.LivGenMI.com/1895>

BokNytt

Cronobåtsmän i Gryts socken vid Östergötlands båtsmanskompani av Curt Leijon, 1997.

159 sidor, häftad, karta över rotarna, inga register eller källförteckningar. Kostar 115:- + 10:- porto.

Bondeminnen från Odensala, utgiven av Odensalagruppern 1998.

Illustrerad, 92 sid. person- och ortregister, karta. Pris 50:-.

Folknöjen i Hägersten. Hägerstens hembygdsförening.

Grabbarna kring Bohusbron. Barnomsupplevelser från Skanstull under 1930-40-talen, 93 sid. illustr.

Födda, vigde och döda i Sunne församling 1759-1774.

Linnarud Angloscript 1998. 304 sid.

Födda, vigde och döda i Sunne församling 1775-1793.

Linnarud Angloscript 1999.

Svenska knektar av Lars Ericson, forskningschef vid Krigsarkivet. 276 sid. inb. illustr. i svart/vitt.

Släktforskarens uppslagsbok.

3400 bouppteckningsord, av Barbro Lunsjö. Inbunden, 122 sid.

Prästens lilla kråka, av Kjell Lindblom och Elisabeth Thorsell.

Inb. 72 sid. illustrerad.

Ordbok för släktforskare, av

Kent Andersson och Henrik Anderö.

Inb. 144 sid. ICA Bokförlag 1997.

Pris i bokhandeln ca 160:- Boken är en sammanslagning av Henrik Anderös gamla bok "Ordbok för släktforskare".

Hör av dig till Arne Mattson (tfn 530 37116) om du är intresserad av några böcker. Detta är bara ett axplock av utbudet. □